

220
Nas jezik

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

scr 2
v 2-4
1950-53

НОВА СЕРИЈА

КЊ. II св. 1-2

LIBRARY
APR 17 1951
Biblioteka Srpske Akademije Nauka

БЕОГРАД
1950

ЈОШ О РИЈЕЧИ БУЂ

У списку синонима које је академик Белић проанализирао у св. 7—8 Нашег језика има извјестан број ријечи које заслужују посебну пажњу биолога, специјално ботаничара. Мислим на ријечи *арџаџик* (стр. 266), *башшован* (вртлар — стр. 268), а нарочито на ријечи: *буђав* и *џлеснив* (стр. 273).

Хтио бих да се на посљедње двије ријечи осврнем с једног новог — можда уског, специфичног, али не и безначајног — гледишта. Такав осврт није наодмет још и стога што ћу њиме можда најбоље успјети да илуструјем Белићеву констатацију: „синоними су богатство језика, а не неко узалудно расипање језичке снаге. *Они су увек машеријал за могуће диференцирање појмова*“.

Полазим и ја од Вукове напомене „може бити да је буђ од плијесни мало мање“. Као све што потиче од Вука — и ова је примједба на своме мјесту. Али је она кратка, недовољна. Нарочито сад, кад *џлијесни* — шарена породица биљног потцарства гљива — показују тенденцију да постану предмет једне посебне науке, једног огранка медицинских наука. Мислим да сам довољно јасан: фабрике пеницилина нису ништа друго него плански уређен и стручно вођен расадник *џлијесни*. А сам пеницилин у томе расаднику ни издалека није једина врста: он је само носилац листе од неколико стотина врста, подврста и варијетета, међу којима има велики број претендената да му одузму славу.

У систематички биљног царства миколози већ одавно разликују коло фикомицета као посебно коло у потцарству гљива. Нијемци то преводe са *Algenpilzen*, Руси — грибы-водоросли, Хрвати — гљиве-алгашице. Једино су предатни

српски уџбеници ботанике стављали испод латинског наслова — народни назив *Плијесни* као ознаку за цијело то коло, иако у њему има не само сапрофитних организама (типичних плијесни) него и паразитских, у које спада, напр., и винова медљика (*Pegonoproga*) и многи други.

Именом *Плијесни* с морфолошкоботаничког гледишта означавамо кончасте превлаке које се надаје на материјама које труле или на *живим* органским материјама. Већ у тој реченици сусрећемо се с неподударанем научног термина с ужим значењем те ријечи у народном говору. „На живо може доћи само *шуга*, а *Плијесан* иде на неживо, мртво“ — тако ми рече један сељак Крајишник, а ја га ни сам хтио увјеравати да се научна терминологија и не мора у свему прилагођавати народном говору. Њој је циљ да се што боље послужи језичким благом, што потпуније користи њиме, али такође и сама да ствара, позајмљује и модификује (држећи се, наравно, утврђених канона) потребне јој ријечи кад је наука одмакла далеко, престигла и саму стварност језичких збивања и моћ народне уобразиље. Специјално је сада биологија на прекретници кад се брише јаз између живог и неживог: биће још много тога што ће се примењивати на неживу природу, а што је досад било област искључиво живе. И обрнуто.

Кад смо већ поменули српске ботаничаре и истакли њихов смишљен и потпуно оправдан потез да народним називом крсте једно читаво коло тамо гдје то нису учинили други народи морамо истаћи да напр. проф. Д. Симоновић у цијелом поглављу посвећеном фикомицетима нигдје не помиње ријеч *буђ*, него досљедно зове *плешњу* сваку гљиву из тога кола (осим у случају кад за поједи. у врсту у самом народу постоји специјални назив). Али у једном другом поглављу, гдје описује гљиве из групе месинара (*Ascomycetes*), Симоновић употребљава ријеч *буђ* (и опет досљедно: увијек „буђ“, а не „плијесан“) за врсте рода *Aspergillum*, *Penicillum* итд., тј. баш за те проузроковаче *буђања* нашег хљеба, сира, меса, а чији су се ближи рођаци како смо видјели — увукли и у храм медицинских наука, па и у медицинску терминологију. Што се та медицинска терминологија често не придржава

предње диференцијације, него се више служи ријечју „плијесан“, криви су томе многи разлози, између осталог и наша аљкавост у превођењу с руског. Не знам, заиста, зашто, али док су наши стари умјели превести Grauerle сасвим правилно са „бијела јоха“ (јер се тако ова у народу зове), а Rosskastanie са „дивљи кестен“, сад су се одједанпут појавиле у нашој стручној литератури и „сиве јохе“ и „коњски кестени“ само зато, ваљда, што их Руси зову као Нијемци.

Кад се то дешава с већ устаљеним ботаничким називима, није чудо што се плесневие грибки (за које Руси немају другог назива) преводe стално као *Алијесан*. Штавише, томе се не може ни замјерити, јер, као што је проф. Белић истакао, процес диференцијације ријечи „плијесан“ и „буђ“ још је у самом зачетку. И не само то: ја чак и не тврдим да ће тај процес обавезно, сигурно, тећи и одвијати се у оном правцу у којем сам напријед истакао. Хоћу само да напоменем како је још 1932 године (те године је штампана ботаника Симоновићева) диференцијација започела баш у поменутом смислу. Кад сам предавао „Општу и шумску ботанику“ у Средњој техничкој школи у Сарајеву, ја сам се у скриптима придржавао горње диференцијације. Колико знам, исто је гледиште заступао и наставник Средње школе за мелиорације крша и голети (тада у Мостару) инж. Марковић. Дакле, већ има и младих генерација које су из школских клупа понијеле извјесне предиспозиције за таква нијансирања.

Несумњиво је тачна и примједба (види Наш језик — цитирани чланак) да је „буђ — више у унутрашњости предмета, а плесан по њиховој површини“. Та констатација потпуно је у складу с праксом употребе нижих гљивица у сирарству, које врсте гљивица такође спадају у *буђи*.

Најзад и Француви разликују *le champignon*, *le moisi* и *le relent*, и свака је ријеч посебно, врло тачно нијансирана, ма да не мора диференцијација у њиховом језику тећи у потпуно истом смислу као код нас. Нијемци, колико знам, и немају другог израза него *Schimmel*, али су зато они и Нијемци: њих не кошта ништа да направе и *Kopfschimmel* и *Rauchschimmel*, а ако је потребно — и *Kopfrauchschimmel*, и свакоме

је научнику као и редовном просјечном читаоцу - Нијемцу одмах јасно шта се под појединим термином подразумева. Ми тим путем не можемо кренути, као што не могу ни Ро-мани. Богаћење наше научне терминологије мора — поред осталог — црпи своју снагу и из што ширег, што дубљег, што активнијег и свестранијег искоришћавања српскохрватске народне синонимике.

А. Пауков